

Prof. dr Gordana LAŽETIĆ-BUŽAROVSKA Pregledni članak
Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ UDK: 343.133(497.7)
Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“, **Primljeno: 15. novembra 2014. god.**
Skopje

OPTUŽENJE U KRIVIČNOM POSTUPKU (ZAKONSKA REŠENJA I PRAKTIČNA ISKUSTVA U NJIHOVOJ PRIMENI U ZKP MAKEDONIJE)

Tekst se bavi novim konceptom kontrolisanja optužnice za vreme standardnih krivičnih postupaka prema Zakoniku o krivičnom postupku čija je implementacija započela u decembru 2014. godine. Autor daje kratki pregled članaka sa dodatnim objašnjenjima i interpretacijama. Period implementacije je veoma kratak tako da praksa još uvek ne može da se analizira. Prema ovom novom konceptu, kontrolisanje optužnice od strane suda je zasebna faza krivičnog postupka sa svim neophodnim prerogativima kao što su poseban organ za odlučivanje dat pojedinačnom sudiji ili savetu koji čine tri sudije, saslušanje za procenu optužnice, pravo na odbranu prava da se podnese prigovor, priznanje krivice i predaja evidencione liste koju odbrana predlaže da se iznese tokom glavnog suđenja, odluka o odobrenju optužnice i podneska za suđenje. U ovom prvom stadijumu postupka sud odlučuje da li će se krivični postupak nastaviti ili ne, da li □e optužbe zadovoljiti uslove za glavno saslušanje, i da li dokazi daju osnova da se veruje da će teza tužilaštva biti potvrđena. Ovakav koncept je bio neophodan kada se ima u vidu nova uloga

državnog tužioca kao dominus litis u RRK, 3/14, G. Lazetić-Buzarovski, Optuženje i ZKP Makedonije (str. 119-141) istražnom postupku. Prema tome, prilikom istrage sud odlučuje samo na osnovu individualnih procesnih radnji (pritvor, specijalne istražne mere, pretres its.) i sudija kao ni predistražni postupak ne mogu da utiču na tok postupka. Podnesak za suđenje je veoma važna stavka jer sudija koji izvodi glavno saslušanje ne poseduje sve dokaze sakupljene prilikom istražnog postupka tako da nema opasnosti da će sudija neće biti nezavisni arbitar.

Ključne reči: optužnica, kontrola optužnice, javni tužilac, sudija pojedinac ili savet za kontrolu optužnice, priznanje krivice, pregovaranje o krivici.

1. Opšte napomene

ZKP Makedonije iz 2010. godine koji je počeo sa primenom 1. decembra 2014 godine¹ stadijum optuživanja i kontrola optužnice u redovnom postupku dobio je sve prerogative posebnog stadijuma – posebna nadležnost odlučivanja, posebno ročište za ocenjivanje osnovanosti optužbe, prava odbrane na prigovor, priznavanje krivice ili podnošenje liste dokaza koje odbrana predlaže da se izvedu u toku glavne rasprave, rešenje o odobravanju optužnice, klauzula o odobravanju optužnice i upućivanje na suđenje.

Ovim se rešenjem prevazilazi uočena slabost prethodnog sistema da optužnica stupi u pravnu snagu, a da nije bila predmet posebnog ocenjivanja pošto odbrana nije podnela prigovor, a sudija koji vodi glavni pretres u principu nikada nije sam inicirao kontrolu optužnice.

U toku skraćenog postupka, ne postoji posebni stadijum ocene optužnice, već je ova nadležnost u okvirima nadležnosti sudije pojedinca koji je dužan da oceni dobivenu optužnicu i da istu vrati javnom tužiocu (ako ima neke nedostatke), da obustavi postupak rešenjem (ako postoji neki osnov za obustavu postupka) ili da zakaže datum glavne rasprave (ako oceni da je optužnica osnovana i pruža dovoljno osnova za vođenje postupka).

Razlikuje se uloga i ovlašćenje suda u toku stadijuma za ocene optužnice. Naime, u ovom stadijumu sud donosi odluku da li će postupanje produžiti dalje ili ne, što je bitno različito upoređeno sa istražnim postupkom. Naime, makedonski je zakonodavac prihvatio koncept prethodnog postupka putem

¹ „Služben vesnik“ na RM, br. 150/2010.

njemačkog državno-tužilačkog istražnog postupka (*Ermittlungsverfahren*) gde je javni tužilac apsolutni gospodar kaznenog progona i istrage. Sudija za prethodni postupak nema nadležnost za obustavljanje postupka. Uloga suda u prethodnom postupku odnosi se na odluke o predlogu javnog tužioca s kojima se mogu ugroziti i ograničiti ljudska prava prilikom primene pojedinih mera i procesnih radnji: pretres doma (čl. 181-183. ZKP), oduzimanje predmeta (čl. 194-195. ZKP), određivanja meru pritvora (čl. 164-174. ZKP), posebne istražne radnje (čl. 252-271. ZKP) i sl. Ujedno, prema odredbama člana 290. ZKP, sud je nadležan odlučivati o zakonitosti preuzetih radnji od strane policije i drugih organa sa istražnim ovlašćenjima na zahtev osobe koja tvrdi da su ljudska prava bila neosnovano ograničena i ugrožena. Ovakva sudska nadležnost proizlazi i u saglasnosti je sa odredbama makedonskog Ustava.²

Nastojeći da prevaziđe uticaj istrage na glavnu raspravu, kao što je to bio slučaj u prethodnom sistemu, ZKP uvodi ograničenje koje će spise sudija odnosno veće za ocenu optužnice dostaviti sudećem veću. Ovo je veoma važno zbog nepristrasnosti sudećih sudija i njihovom „nekontaminiranosti“ saznanjima iz prethodnih stadijuma koji mogu ugroziti njihovu nepristrasnost i objektivnost u toku glavne rasprave i prilikom donošenja krajnje sudske odluke u vezi krivice i krivične sankcije.

2. Podnošenje optužnice i njen sadržaj (Osnovne karakteristike)

Kontrola optužnice u redovnom je postupku prvi sudski stadijum obzirom da sudija prethodnog postupka nema nikakve nadležnosti u odnosu kontrole legaliteta u toku prethodnog postupka i da se sve radnje koje je preuzeo javni tužilac u toku prethodnog postupka podvrgnu oceni zakonitosti i osnovanosti čak u fazi ocene optužnice.³ Prilikom koncipiranja čitavog stadijuma, ideja je zakonodavca bila da se kontrolom optužnice izbegnu situacije da

2 Obaveza za donošenje sudske odluke proizlazi iz odredbe Ustava Republike Makedonije koji garantuje da je sloboda neprikosnovena, a da se ona može ograničiti samo sudskom odlukom (čl. 12. URM); garantuje se sloboda i nepovredivost pisama i drugih oblika komunikacije (čl. 17. URM); garantuje se sigurnost i tajnost ličnih podataka (čl. 18, URM); nepovredivost doma (čl. 26. URM) i sl.

3 Za probleme vezane za sudsku kontrolu optužici, v. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas/Damir Kos, *Sudska kontrola optužnice*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 2/2011, str. 449-470; Prof. dr. sc. Zlata Đurđević, *Sudska kontrola državnoodvjetničkog kaznenog progona i istrage: poredbenopravni i ustavni aspekt*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 1/2010, str. 7-174; Tripalo, D., *Tijek kaznenog postupka – kontrola optužnice, rasprava, pravni lijekovi*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2008, str. 729-751.

krivični postupak po inerciji prelazi iz istražnog postupka na glavnu raspravu i da je osuda pitanje vremena, a ne pitanje uspešnosti dokazivanja tvrdnje tužioca na glavnu raspravu.⁴

Polazeći od osnova prava utvrđene Strategijom za reformu kaznenog prava⁵ kontrola optužnice je od veoma velike važnosti pošto predstavlja sredstvo za zaštitu osumnjičenog od neosnovanog izvođenja na glavnu raspravu. Naime, nova uloga javnog tužioca nameće i posebne mehanizme koji omogućavaju kontrolu osnovanosti optužnice. Moramo izraziti saglasnost sa konstatacijom da je ispitivanje opravdanosti i zakonitosti izvođenje okrivljenog na glavni pretres suština kontrole optužbe u užem, pravnom smislu, odnosno da nije opravdano da optužnica prođe dalje bez odgovarajuće sudske kontrole.⁶ Vredna je pažnji distinkcija osnovanosti i opravdanosti optužbe u smislu da se osnovanost optužbe ocenjuje na glavnom pretresu, a opravdanost optužbe podrazumeva proveravanje uslova i prohodnost optužbe do glavnog pretresa kao i dokaznog materijala iz istrage.⁷ U ranijem konceptu krivičnog postupka kad je istraga bila u rukama istražnog sudije, ispitivanje optužnice praktično nije postojalo u pravom smislu ovog instituta. Optuživanje jeste shvaćano kao međustadijum postupanja koji zavisi od javnog tužioca, a kontrola optužnog akta sledila je samo u onim slučajevima kada bi odbrana podnela prigovor na optužnicu. Zbog ovakvog je rešenja postupak stavljanja pod optužbom spadao u prethodni postupak, a kontrola je bila uslovljena postojanjem prigovora okrivljenog.⁸ Ovaj se stadijum nazivao stadijum optuživanja sa eventualnom kontrolom optužnice.⁹ Veoma se retko u praksi dešavalo da sudeći sudija pošalje optužnicu krivičnom veću kao nadležnom organu za odlučivanje o osnovanosti optužnice, obzirom da je glavni zadatak bio da optužnica ispunjava određenu formu¹⁰, a ne da se oceni postojanje osnovane sumnje. Zbog toga se sudska kontrola optužnice, sa punim pravom, deli na: rutinska formalna kontrola pošto

4 G. Lažetić-Bužarovska, B. Misoski, V. Anastasova, Komparativno istraživanje na kontrola na obvinieneto vo sporedbenoto pravo, MRKK, br. 2-2008.

5 D. Krapac, V. Kambovski, G. Kalajdziev, G. Bužarovska, Strategija za reforma na krivičnoto zakonodavstvo, Ministersto za pravda na RM, juni 2007.

6 Prof. dr Vojislav Đurđić, Krivično procesno pravo, Poseban deo, Niš, 2006, str. 65. Prof. dr Drago Radulović, Krivično procesno pravo, Podgorica, 2002, str. 330.

7 Radulović, op. cit., str. 330.

8 Prof. dr. Tihomir Vasiljević, Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1981, str. 507. Stavljanje pod optužbom je druga faza prethodnog krivičnog postupka, Radulović, op. cit., str. 321.

9 P. Marina, N. Matovski, Krivična postapka, skripta, Savremena administracija, Beograd, 1972, str. 256; Tomašević, Krapac, Gluščić, Kazneno procesno pravo, Udžbenik za visoke škole, Narodne novine, Zagreb, 2005, str. 186.

10 Vasiljević, op. cit., str. 507.

predsednik veća samo proverava da li je ona propisno sastavljena i inicirana kontrola kada predsednik veća upućuje zahtev da odluku donese vanraspravno veće.¹¹

Ovakva je praksa izrodila mnogo negativnosti na račun osumnjičenog i odbrane u celini. Pošto se prigovor ocenjivao kao neefikasno pravno sredstvo (ogromni procenat odbačenih prigovora kao neosnovanih) često se puta dešavalo da je strategija odbrane da uopšte ne osporava osnovanost optužnice, da ne podnosi prigovor i time je optužnica stupala na pravnu snagu, a da nije uopšte bila podvrgnuta kvalitetnom kontrolom njenoj osnovanosti. Ovakva je situacija stvarala pravnu nesigurnost i opasnost da inercija umesto pravna osnovanost bude glavni razlog za prelazak od jednog u drugi stadijum krivičnog postupka.

Prema odredbama novog ZKP iz 2010. godine kontrola optužnice je postavljena kao poseban stadijum postupanja kada se sud po prvi put uključuje u ocenu osnovanosti optužnice.¹² Naime, ovaj se stadijum može oceniti kao tzv. suđenje optužnici i da se samo odobrena optužnica može smatrati uslovom za dalje postupanje. Ocena optužnice ne zavisi isključivo od aktivnosti odbrane i podnešenog prigovora na optužnicu, već je sud nadležan da nakon prijema optužnice pristupi njenoj oceni i odobravanju ako oceni da je optužnica osnovana, odnosno njenom odbijanju kao neosnovanu u zakonski utvrđenim uslovima.

Obzirom da se obuhvat skraćenog postupka proširio od krivičnih dela za koja je propisana zatvorska kazna do 3 godine, na krivična dela za koja je propisana zatvorska kazna do 5 godina, makedonski ZKP ne poznaje neposrednu optužnicu. Naime, pošto istražni postupak vodi javni tužilac njegova je odluka kako će započeti postupak. Za lakša krivična dela javni se tužilac može odlučiti za neke od sledeće mogućnosti: podnošenje optužnog predloga nakon neke preuzete istražne radnje, a bez sprovođenja istražnog postupka; podnošenje predloga za izdavanje kaznenog naloga; pregovaranje i potpisivanje predlog-sporazuma ili predlog za izricanje mere bezbednosti. Za teža krivična dela postoje sledeće mogućnosti: naredba za sprovođenje istražnog postupka; pregovaranje i potpisivanje predlog-sporazuma i/ili predlog za izricanje mere bezbednosti.

Osoba prema kojoj se podiže optužnica je u svojstvu osumnjičenog sve dok optužnica ne stupi u pravnu snagu, a nakon toga njegovo svojstvo prelazi u optuženog.¹³

11 Prof. dr Milan Škulić, *Krivično procesno pravo*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2010, str. 385.

12 Matovski, Lažetić-Bužarovska, Kalajdziev, *Kazneno procesno pravo*, Vtoro izmeneto i dopolneto izdanje, Skopje, 2011.

13 Prema odredbi člana 12. ZKP – „Značenje izraza“.

2.1. Podnošenje optužnice.

Optužnica se dostavlja sudu nakon završetka istražnog postupka i isteka roka vezanog za istražne radnje odbrane. Odbrana ima rok od 15¹⁴ dana za sprovođenje radnje odbrane nakon prijema obaveštenja da je završena istraga. Rok u kojem javni tužilac treba podneti optužnicu je 15 dana, a u složenim (kompleksnim) slučajevima ovaj rok može da traje do 30 dana (čl. 304. ZKP). Prema odredba člana 301. ZKP, javni tužilac završava istražni postupak kada oceni da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno.¹⁵ U saglasnosti sa principom akuzatornosti, od dispozicije javnog tužiloca zavisi kada će odlučiti da je završen istražni postupak i nakon toga podneti optužnicu i kakav će biti njen sadržaj i obuhvat u objektivnom i subjektivnom smislu. ZKP dozvoljava (čl. 321. stav 4) da se jednom optužnicom obuhvati više krivičnih dela ili više osumnjičenih ako je moguće da se sprovede jedinstveni postupak i donese jedna presuda za sve njih, primenom koneksiteta iz člana 28. ZKP.

Javni tužilac priprema i podnosi optužnicu nadležnom sudu nakon što oceni da postoji dovoljno dokaza od kojih se može očekivati da sud donese osuđujuću presudu.¹⁶ Ovim se samo legislativno precizira očekivanje koje je i prethodno postojalo, a naime da prilikom podizanja optužnice javni tužilac bude ubeđen u krivicu okrivljenog i da sa sigurnošću očekuje osuđujuću presudu, a ne da čeka da sud otklanja sumnje u krivicu okrivljenog.¹⁷ Pored osnova sumnje i osnovane sumnje, ZKP po prvi put predviđa ubeđenost u donošenje osuđujuće presude što ustvari znači da je javni tužilac ubeđen da će krivicu uspeti dokazati u toku glavne rasprave van svake razumne sumnje (*beyond a reasonable doubt*). Ovo je standard dokazivanja koji se mora ispuniti dokazima tužilaštva – da se ne može drugo logično objašnjenje izvesti iz činjenica, osim da je osumnjičeni počinio krivično delo, čime se prevazilazi pretpostavka da je osoba nevinna dok se ne dokaže njena krivica.¹⁸ Ocena javnog tužioca zasniva se na kvalitetu i kvantitetu prikupljenih dokaza u toku istražnog postupka.

14 Ovaj rok čini se da je prekratak i neophodno je da se produži na 45 dana.

15 G. Kalajdziev, T. Vitlarov, M. Trombeva, D. Ilić, K. Krstevska, Preuređivanje na prethodnata postapka vo Republika Makedonija, MRKK, br. 2-3, 2008, str. 79-120.

16 Slično je rešenje u njemačkom pravu, kada se traži da tužitelj podnese optužnicu kada postoji dovoljna sumnja da je osumnjičeni izvršio krivično delo (čl. 170. Odeljak 1), Thomas Weigend, Germany, Criminal procedure, A worldwide study, Secon edition, ed. C.M.Bradley, Carolina Academic Press, 2007, str. 262.

17 Dr Panta Marina, Komenta na Zakonot za krivičnata postapka, Kultura, Skopje, 1978, str. 245.

18 Detaljnije v. J. Doak, C. McGourlay, Criminal evidence in context, Second edition, Routledge-Cavendish, London and New York, 2009, str. 57-58.

Javni je tužilac dužan da optužnicu dostavi u dovoljno primeraka za sve osumnjičene, njihove branitelje i jedan primerak za sud.

Princip mutabiliteta omogućava javnom tužiocu da odustane od optužnice pre donošenja odluke o njenoj osnovanosti.¹⁹ Kada javni tužilac obavesti sudiju odnosno veće za ocenu optužnice o svojoj odluci, sudija odnosno veće je dužno doneti rešenje o obustavi krivičnog postupka. Osumnjičeni i njegov branitelj se bez odlaganja obaveštavaju o odluci javnog tužioca da odustane od optužnice. Rešenje o obustavi postupka se dostavlja oštećenom sa poukom da ima pravo podneti prigovor neposredno višem javnom tužiocu (čl. 341. stav 3). Ovakvo je rešenje posledica koncepcije novog ZKP, koji je napustio supsidijarni oblik gonjenja (kada oštećeni preuzima funkciju ovlašćenog tužitelja nakon što je javni tužilac odustao od gonjenja), pošto u sistemu tužilačke istragne ne postoji modus za efektivni supsidijarni krivični progon. Ako viši javni tužilac oceni da je podnešen prigovor od strane oštećenog osnovan, postoji obaveza za osnovnog javnog tužioca da produži sa krivičnim progonom. Isti je način postupanja kada javni tužilac odbaci krivičnu prijavu, pa oštećeni može podneti žalbu višem javnom tužiocu. Praksa, u toku nekoliko meseci od početka primene novog ZKP, pokazuje da je veliki broj žalbi oštećenih upućene višem javnom tužiocu zbog odbacivanja krivične prijave nego li je to bio slučaj u prethodnom sistemu kad je oštećeni trebao podneti supsidijarni predlog za gonjenje. Čini se da je oštećenome lakše da iskoristi procesnu mogućnost podnošenja žalbe, nego da sastavi supsidijarnu optužnicu. Praksa pokazuje da je žalba nešto efikasnije pravno sredstvo od supsidijarne optužnice, obzirom da viši tužilac, u blizu jedne trećine slučajeva odlučivanja o žalbi oštećenog zbog odbacivanja krivične prijave, nalaže osnovnom tužiocu koje radnje treba preuzeti i nije zanemarljiv broj prihvaćenih žalbi u celini ili delimično. Moram naglasiti da na obukama o novom ZKP, neki tužioci kritiziraju ovo rešenje obrazloženjem da prigovor nije efektivno pravno sredstvo pošto je tužilaštvo organ koji ima jedinstvenu organizaciju i da je bolje kad bi o prigovoru oštećenog odlučivao sudija za prethodni postupak. Međutim, ne sme se zaboraviti da bi ovakvo rešenje imalo ozbiljne nedostatke. Naime, time bi se povredila povelja procesnih funkcija na gonjenje, odbrana i presuđivanje, pa bi se sudija za prethodni postupak prebacio na teren funkciji gonjenja obzirom da bi sudija trebao naložiti javnom tužiocu da sprovede istragu.²⁰ Ovim bi ovlašćenjem sudija za prethodni postupak izgubio

19 Matovski, Bužarovka, Kalajdžiev, op. cit, str. 73.

20 Upravo ovakvo problematično rešenje je sadržano u hrvatskom sistemu, gde se oštećeni kao tužitelj, nakon što je javni tužioc odbacio kaznenu prijavu ili obustavio istragu, može obratiti sudiju istrage koji rešenjem odlučuje da li se treba sprovesti istraga i koje istražne radnje se trebaju sprovesti, a istragu sprovodi istražitelj, v. čl. 225. Zakona o kaznenom postupku, Republike Hrvatske.

svoju funkciju nepristrasnog ocjenjivača i arbitra. A zbog dobro poznate solidarnosti sudija, čim bi sudija prethodnog postupka ocenio da ima osnove za gonjenje i sprovođenje istrage, onda je bespredmetno ocenjivati optužnicu i opet bi po inerciji postupanje stiglo do glavne rasprave.

2.2 Sadržaj optužnice

Kao i uobičajeno, ZKP sadrži obavezne elemente i priloge koje mora sadržati jedna optužnica. Elementi optužnice su:

- ime i prezime osumnjičenog i njegove lične podatke u kojima ulaze i podaci u vezi određenog pritvora i koliko pritvor traje do dana podnošenja optužnice, a ako je osumnjičeni bio u pritvoru pa je pušten na slobodu pre podizanja optužnice, tužilac je dužan da u optužnici navede ukupno vreme koje je osumnjičeni bio u pritvoru;
- opis krivičnoga dela od kojeg proizlaze zakonska obeležja (vreme, mesto i način izvršenja krivičnog dela), predmet na kome je i sredstvo kojim je izvršeno krivično delo, kao i druge okolnosti potrebne da se krivično delo što preciznije odredi;
- pravna kvalifikacija ili zakonski naziv krivičnog dela sa navođenjem odredaba zakona (Krivičnoga zakonika ili drugi vankrivični propis gde je sadržano krivično delo²¹);
- označavanje suda pred kojim će se održati glavna rasprava i
- dokaze na kojima tužilac temelji optužnicu.

Optužnica ne sadrži obrazloženje obzirom na činjenice da se uz optužnicu dostavlja lista dokaza koje javni tužilac predlaže da budu izvedeni u toku glavne rasprave i svi prikupljeni dokazi u toku istražnog postupka (materijalne dokaze, zapisnike i snimke ispitivanih osoba u toku istrage koje predlaže da se izvedu u toku glavne rasprave, dokaze vezane za imovtno pravni zahtev oštećene osobe). Obrazloženje optužnice u prethodnom sistemu je bilo važno obzirom da je istragu vodio istražni sudija, pa je bilo potrebno da tužilac obrazloži od kojih je razloga podneo optužnicu prema okrivljenom i u odnosu na koje krivično delo. Tužilac je trebao napraviti osvrt prema rezultatima istrage, podatke iz krivične prijave, opisati stanje stvari, navesti dokaze kojima se odlučne činjenice utvrđuju, izneti odbranu okrivljenog i stanovište tužioca o navodima odbrane.²² U obrazloženju se trebalo navesti sve ono što je tužioca

21 Veoma je česta pojava u Makedoniji da materijalni zakoni sadrže i odredbe kojima propisuju krivična dela.

22 Odredba člana 261. st.1. tačka 6. ZKP SFRJ, Vasiljević, op. cit., str. 510. Isto, P. Marina, op. cit., str. 245.

rukovodilo i motivisalo da podigne optužnicu kako bi se pružila mogućnost okrivljenog da pripremi svoju odbranu za glavni pretres.²³ U novom konceptu obavezne kontrole optužnice prilikom koje sudija odnosno veće za ocenu optužnice odlučuje na osnovu celokupnog dokaznog materijala prikupljenog u toku istražnog postupka, obrazloženje gubi smisao i sasvim je nepotrebno. Pre podnošenja optužnice odbrana preko instituta *disclosure* dobija celosni uvid u spise i ima vremena da preuzme svoje istražne radnje, pa proizlazi da se ona ne obaveštava i ne izvlači informacije od samog obrazloženja optužnice. Ovo su bili glavni razlozi zakonodavca kad je odlučio da obrazloženje nije potrebno da bude deo obaveznih elemenata optužnice.

2.3 Optuživanje i mere za obezbeđenje prisustva osumnjičenog

Ako je osumnjičeni na slobodi, u optužnici se može dati predlog za određivanje pritvora, kućnog pritvora ili neka mera predostrožnosti.²⁴ Ako je prema osumnjičenom već pre podizanja optužnice određen pritvor, kućni pritvor ili neka mera predostrožnosti, javni tužilac je dužan da u optužnici navede predlog da se određena mera za obezbeđenje prisustva produži, da se zameni drugom merom ili da se ukine. Ako je javni tužilac propustio da navede predlog u vezi mere obezbeđenja prisustva, primenom instituta *in dubio pro reo* i *in dubio pro libertate*, prema osumnjičenom se mora ukinuti određena mera za obezbeđenje prisustva. Ovo nije izričito navedeno u ZKP, ali pošto sud mora voditi računa o ljudskim slobodama i pravima i mora odlučivati u okviru predloga javnog tužioca, onda kada nema predlog javnog tužioca mora se postupati u korist osumnjičenom. U prilogu ovog stanovišta govori činjenica da sudija nema mogućnosti da sam, po službenoj dužnosti, odredi pritvor, već je vezan predlogom tužioca.

U slučaju kada je prema osumnjičenom određena neka mera za obezbeđenje prisustva i rok njenog trajanja je na izmaku, u praksi javni tužilac prvo podnosi predlog za njeno produživanje, zamenu ili ukidanje, pa nakon toga podiže optužnicu. Ovo je lako ostvarljivo obzirom da sam javni tužilac odlučuje u vezi momenta podnošenja optužnice nadležnom sudu, a utvrđeni rok od 15 dana za podnošenje optužnice je instruktivan.

23 P. Marina, op. cit., str. 246.

24 Prema članu 146. ZKP, postoji sedam oblika mera predostrožnosti: zabrana napuštanja prebivališta ili boravišta; obaveza javljanja određenom službenom licu ili kod nadležnog državnog organa; privremeno oduzimanje putne isprave i zabrana njenog izdavanja; privremeno oduzimanje vozačke dozvole i zabrana njenog izdavanja; zabrana posećivanja određenog mesta ili područja; zabrana približavanja ili uspostavljanja ili održavanja kontakata ili veza sa određenim licima; zabrana za preuzimanje određene radne aktivnosti povezane za krivično delo.

Što se nadležnosti o odlučivanju o merama za obezbeđenje prisustva tiče, odluka spada u okviru nadležnosti krivičnog veća suda iz člana 25. stava 5. ZKP. Ovo je tročlano veće nadležno da donosi odluke izvan glavne rasprave (vanraspravno veće). Naime, kada je u optužnici sadržan predlog javnog tužioca da se prema osumnjičenim odredi neka mera obezbeđenja prisustva, sudija pojedinac ili veće za ocenu optužnice nemaju nadležnost odlučivati o ovom predlogu već moraju, u roku od 24 sata nakon prijema optužnice, da dostave čitav predmet krivičnom veću suda. Krivično veće suda ima rok od najduže 24 sata da donese odluku. Žalba nema suspenzivno dejstvo i ne zadržava izvršenje donetog rešenja krivičnog veća suda.

Ovoj se odredbi upućuju zamerke obzirom da nepotrebno komplikuje postupanje. Naime, ukazuje se na dve stvari: prva je zamerka da je u manjim sudovima veoma teško raditi pošto sudija koji je prethodno odlučivao u istom predmetu mora biti izuzet, pa nema dovoljni broj sudija i praktičnije bi bilo da veće za ocenu optužnice odlučuje o pritvoru, a druga se zamerka odnosi na procesnu ekonomičnost i izbegavanje da se proces odugovlači pa da se umesto krivičnom veću suda nadležnom za mere obezbeđenja prisustva u toku ocene optužnice, nadležnost prebaci na veće za ocenu optužnice koje u svakom slučaju dobija celokupni spis predmeta, svi dokazi i mora proučiti čitav predmet da bi ocenio osnovanost optužnice što bi vodilo ka uštedi vremena i resursa. Svakako da se ove zamerke trebaju uzeti u obzir prilikom prve sledeće novele ZKP.

3. Postupanje suda nakon prijema optužnice

3.1. Nadležnost za ocenu optužnice

U zavisnosti od propisane kazne za krivično delo sadržano u optužnici, ZKP predviđa inokosno i kolegijalno odlučivanje o osnovanosti optužnice:

- sudija pojedinac – za krivična dela za koja je propisana zatvorska kazna do deset godina,
- sudsko veće (tročlano veće sastavljeno od profesionalnih sudija) – za krivična dela za koja je propisana zatvorska kazna od deset godina ili teža.²⁵

Za razliku od prethodnog sistema, gde je ocena optužnice po službenoj dužnosti bila u rukama predsednika veća koji je vodio glavni pretres, novi ZKP pravi distinkciju između sudije koji ocenjuje optužnicu i onaj koji vodi glavnu raspravu i uvodi inkopatibilnost ovih procesnih ovlašćenja. Naime, sudija koji

²⁵ Od novele Krivičnog zakonika u februaru 2014. godine, maksimalno trajanje kazne zatvora u Makedoniji je 20 godina, Zakon za izmenuvanje na Krivičnom zakonik, „Služben vesnik na RM“, br. 28/2014 od 06.02.2014.

je odlučivao o optužnici ne sme biti sudeći sudija niti član sudskog veća koji vodi glavnu raspravu i dužan je da *ex officio* aktivira svoje izuzeće obzirom na postojanja izričite *iudex inhabilis* osnove člana 33. stava 1. tačke 4.

3.2. Postupanje suda nakon prijema optužnice

Sudija ili veće za ocenu optužnice nakon prijema optužnice dužan je da proveri nekoliko okolnosti.

Naime, prvo ako uvidi da optužnica sadrži neku *tehničku grešku*, dužan je da optužnicu vrati javnom tužiocu da u roku od tri dana ukloni tehničku grešku i vrati sudu urednu optužnicu. Naglasak ovoj odredbi u ZKP jeste da sud nije dužan da vrati optužnicu ako ona ne sadrži neki obligatorni elemenat ili prilog prema odredbi člana 321. ZKP, već da se optužnica vraća tužiocu samo ako je u pitanju tehnička (očigledna i nehatna) greška, a ne nedostatak koji onemogućava da se optužnica oceni kao osnovana. Verovatno je da se u praksi ova odredba neće ovako striktno primenjivati obzirom na postojeće tzv. solidarnosti sudije i tužioca, ali bitno je da zakonodavac traži odgovornost i profesionalnost tužilaca prilikom podnošenja optužnice. Ipak zakonodavac neguje protekcionistički odnos prema tužiocu, što je jasno pošto rok od tri dana za uklanjanje greške jeste instruktivan rok i nije propisao posledice ako se ovaj rok ne poštuje.

Vodeći računa o utvrđenoj *stvarnoj i mesnoj nadležnosti* u Zakonu o sudovima²⁶ sudija, odnosno veće mora doneti rešenje o nenadležnosti i nakon pravosilnosti rešenja dostavi predmet nadležnom sudu. Ovakvu će odluku sudija odnosno veće doneti ako utvrdi da je za krivično delo sadržano u optužnici nadležan neki drugi sud. Organizacija sudova u Makedoniji je tako postavljena da postoje osnovni sudovi sa osnovnom nadležnosti i osnovni sudovi sa proširenom nadležnosti. Razlika je propisana zatvorska kazna do pet godina (osnovna nadležnost) i kazna od pet godina i duža (proširena nadležnost). Potreba preispitivanja stvarne nadležnosti je veoma važna obzirom na učestale promene Krivičnog zakonika u pogledu propisivanja krivičnih sankcija i kontinuirani trend pooštravanja kaznene politike.²⁷

Propisno sastavljenu optužnicu nadležni osnovni sud *dostavlja odbrani*. Ako je osumnjičeni na slobodi, optužnica se dostavlja bez odlaganja, a ako je

26 „Služben vesnik na RM“, br. 58/2006, 62/2006, 35/2008 i 150/2010.

27 Krivičen zakonik, Služben vesnik na RM, br. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014 i 41/2014Z. Za sumarni prikaz svih novela do 2009. godine, v. Predgovor, Akad. Vlado Kambovski, Krivičen zakonik – integralen tekst, JP Služben Vesnik na RM, Skopje, 2009.

prитvoren ili je u kućnom pritvoru, dostavlja mu se optužnica u roku od 24 sata od momenta kada je sudija, odnosno veće za ocenu optužnice primio optužnicu. Proizlazi, da se rok od tri dana za uklanjanje tehničkih grešaka u optužnici mora svesti na najkraće moguće vreme ako je osumnjičeni pritvoren. Kada je pritvor određen nakon dostavljanje optužnice, povodom predloga tužioca, optužnica se predaje osumnjičenom prilikom njegovog pritvaranja zajedno sa rešenjem za određivanje pritvora ili kućnog pritvora. Prilikom dostave optužnice, sud je dužan poučiti osumnjičenog da ima prava na prigovor, da podnese izjavu o priznanju krivice ili da podnese listu dokaza koje predlaže da budu izvedene na glavnu raspravu.

4. Prava odbrane

Nakon prijema optužnice osumnjičeni ima nekoliko mogućnosti koje mu pruža ZKP.

Prva je mogućnost podneti *prigovor na optužnicu* u pismenom obliku u roku od osam dana nakon prijema optužnice. Ovlašćen da podnese prigovor u ime osumnjičenog je njegov branilac, ali samo ako je i osumnjičeni saglasan i bez izričitog ovlašćenja. Branilac ne sme podneti prigovor ako je to protivno volji osumnjičenog. ZKP, slično kao i do sada, ne predviđa striktni oblik i sadržaj prigovora ostavljajući da njegov sadržaj zavisi od ocene odbrane. Polazeći od različitih osnova za prigovaranje optužnici, dobro je što se zakonodavac apstrahirao od procesne forme i ostavio mogućnost da se sadržaj prigovora prilagodi teoriji slučaja koje želi da zastupa odbrana. Obzirom da odbrana nakon što je obavještena o završetku istrage i nakon obaveze javnog tužioca da upozna odbranu sa svim dokazima o kojima je saznao u toku istražnog postupka i da otkrije odbrani sve dokaze koji su prikupljeni u toku istrage, a koje optužuju ili idu u korist odbrane (*disclosure*) prema čl. 302. ZKP, ima mogućnost provesti tzv. istražne radnje odbrane (čl. 305-311),²⁸ u prilogu prigovora odbrana može dostaviti sudu dokaze koji idu u prilog nalaza sadržanih u prigovoru. Zbog ovoga se podnošenje prigovora može shvatiti kao *restricted disclosure* pošto odbrana nagoveštava u kojem delu smatra da je optužnica neosnovana i na kojim će činjenicama bazirati svoju teoriju slučaja. Ova se odredba treba ovako ekstenzivno tumačiti, mada nije izričito sadržano u ZKP da se iz prigovora mogu dostavljati prilozi, obzirom na princip da ono što nije izričito zabranjeno nije pogrešno i treba biti prihvaćeno kao dozvoljeno. Tvrdnje navedene u prigovoru i prilozi ka prigovoru mogu biti od velike pomoći

28 Na primeru talijanskog krivičnog procesnog zakonodavstva, v. Talijanski kazneni postupak, red. B. Pavišić, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2002, str. 178-180; Za karakteristike makedonskog modela, v. Kalajdziev i dr., MRKK, br. 2-3/2008, str. 100-101.

sudiji odnosno veću koji ocenjuje optužnicu da kroz kontradiktorne argumente o pravno-relevantnih činjenica donose pravilnu odluku o osnovanosti optužnice. Sudija, odnosno veće za ocenu optužnice dužan je da oceni da li je podnet prigovor u okviru zakonskog roka od osam dana i da li je podnesen od ovlašćenog lica. Ako ne donese rešenje za odbacivanje prigovora zbog neblagovremenosti ili zbog činjenice da ga je podnelo neovlašćeno lice, zbog jednakosti oružja (*equality of arms*) sudija odnosno veće o oceni optužnice trebalo bi da dostavi prigovor javnom tužiocu, pa da nakon toga pristupi ka oceni optužnice. Veoma je važno da se jednakost oružja poštuje i u ovom stadijumu postupanja. Sasvim je neprirodno i pogrešno da se javni tužilac ne upozna sa tvrdnjama odbrane sadržane u prigovoru pre zakazivanja ročišta ili pre donošenja odluke o osnovanosti optužnice. U odnosu na optužnicu primenjuje se i privilegija združivanja (*beneficium cohaesionis*), a naime ako od više osumnjičenih samo je jedan ili je nekoliko njih podnelo prigovore na optužnici, a razlozi zbog kojih je sudija odnosno veće za ocenu optužnice utvrdio da je optužnica neosnovana idu u prilog i nekih drugih suosumnjičenih koji nisu podneli prigovor, postupiće se po službenoj dužnosti kao da su i oni podneli prigovore. Dejstvo ovog instituta postoji kada je procesna situacija suosumnjičenih identična. Iako nije izričito navedeno u članu 342. ZKP, analognom primenom odredbe člana 430. ZKP (o privilegiji združivanja u odnosu na obžaljivanje prvostepene presude), podrazumeva se da će se odredba člana 342. koristiti i u odnosu na suosumnjičene koji su podneli prigovore, ali za druge okolnosti.

Osumnjičeni, jedino preko svog branioca, može podneti *izjavu o priznanju krivice* u roku od osam dana nakon prijema optužnice. Obavezno osumnjičeni mora imati branioca kada podnosi izjavu o priznanju krivice i sud ga mora o ovome poučiti prilikom dostavljanja optužnice. Ako se ipak desi da osumnjičeni podnese izjavu lično, a ne preko svog branioca, sudija, odnosno veće koje ocenjuje optužnicu dužno je da vrati ovu izjavu osumnjičenog sa poukom da se to mora uraditi preko branioca. Ako osumnjičeni nema svoga branioca, postaviće mu se branilac po službenoj dužnosti. Ujedno, važno je da osumnjičeni bude upoznat sa činjenicom da se izjava o priznanju krivice može podneti u odnosu na sva ili samo na neka krivična dela sadržana u optužnici. Znači, ne mora priznanje da bude vezano za čitav sadržaj optužnice, već samo za jedno ili nekoliko krivičnih dela sadržanih u njoj.

Nakon prijema optužnice, odbrana može odabrati mogućnost dostavljanja *liste dokaza koje predlaže da se izvedu na glavnu raspravu*, a sudija odnosno veće je dužno da ovu listu odmah dostavi javnom tužiocu. Ova mogućnost nije vezana za rok i smatra se da zavisi od odbrane kada će u toku stadijuma ocene optužnice poslati liste dokaza. Mora se priznati da ZKP sadrži neke pro-

puste u odnosu na dostavljanje listu dokaza. Naime, malo je preuranjeno tražiti od odbrane da dostavi listu dokaza odmah nakon prijema optužnice, a pre nego je sudija odnosno veće za ocenu optužnice donelo odluku o osnovanosti optužnice. Čini se kao da odbrana prihvata da je optužnica osnovana, pa predlaže listu dokaza za sledeći stadijum krivičnog postupak – glavnu raspravu. Upravo se zbog ovoga lista dokaza smatra za tzv. *defense disclosure* pošto tužilac dobija saznanje kako će odbrana nastupati na glavnoj raspravi. Lista dokaza je neophodna da bi sudija koji vodi glavnu raspravu doneo odluku o dokazima koji će se izvoditi u toku dokaznog postupka. Postoji prekluzija u predlaganju dokaza u kontekstu čl. 370. i čl. 394. ZKP obzirom da se glavna rasprava može odložiti zbog pribavljanja novih dokaza koji se odnose samo i jedino na nove okolnosti koje su se pojavile tokom glavne rasprave.²⁹ Potrebno je koregirati odredbe u odnosu na dostavljanje liste dokaza u smislu da se ona mora dostaviti u određenom roku nakon što je odbrana primila rešenje o osnovanosti optužnice, kada je već izvesno da postupanje produžava u sledeći stadijum. Ova se lista dokaza treba dostavljati javnom tužiocu da bi se on pripremio za glavnu raspravu.

5. Postupak ocenjivanja osnovanosti optužnice

Ocena osnovanosti optužnice može se odvijati inokosno ili kolegijalno.

5.1. Postupanje sudije pojedinca

Sudija pojedinac odlučuje samostojno ili na nejavnom ročištu. Iako se u ZKP ne propisuju rokovi o postupanju sudije pojedinca, jasno je da se on mora pridržavati rokova koje ima odbrana za svoje postupanje, pa mora da sačeka sa odlukom da prođe rok za podnošenje prigovora i izjave o priznanju krivice.

Ročište se može održati prema oceni sudije da je potrebno da pozove stranke pre donošenja odluke o osnovanosti optužnice.

Ročište za ocenu optužnice kada postoji izjava o priznanju krivice mora se obavezno zakazati.

5.2. Postupanje veća

Veće odlučuje na sednici ili na nejavnom ročištu. O zakazivanju ročišta kada ne postoji izjava o priznanju krivice i o obaveznom ročištu kada postoji izjava o priznanju krivice, veće postupa identično kao i sudija pojedinac.

²⁹ Prekluzija predlaganja novih dokaza postoji i prilikom dostavljanja žalbe na prvostepenu presudu. Naime, prema odredbe stava 4, člana 414, ZKP, u žalbi stranka ne sme navesti nove dokaze osim onih za koje stranka može dokazati da nisu mogle biti iznešene do završetka dokaznog postupka u toku glavne rasprave pošto nisu bile poznate niti dostupne stranci.

Sednica veća se mora zakazati u roku od osam dana od prijema optužnice u sud, odnosno osam dana nakon isteka roka za podnošenje prigovora, kada on nije podnešen. Na sednici veća cene se tvrdnje sadržane u prigovoru i dokazi priloženi uz prigovor, kao i sve spise i dokaze koje je dostavio javni tužilac u prilogu optužnice. Na sednici, veće donosi meritornu odluku i o osnovanosti prigovora i o osnovanosti optužnice u celini.

5.3. Ročište za ocenu optužnice

Sudija, odnosno veće za ocenu optužnice može zakazati ročište za ocenu optužnice u roku od 15 dana nakon prijema prigovora, odnosno nakon isteka roka za njegovo podnošenje, kada prigovor nije podnešen. Stranke nemaju ovlašćenje da predlažu održavanje ročišta. Odluka za njegovo održavanje zavisi isključivo od procene sudije, odnosno veća za ocenu optužnice. Podneta optužnica nije uslov za ročište, osim ako sud ne donese takvu odluku. Ovo je ročište nejavno i mada postoje neka drugačija tumačenja inspirisana odredbom Ustava Republike Makedonije da su „suđenja“ javna³⁰, ova procesna radnja nosi naziv „ročište“ ali se ne sme shvatati kao „suđenje“ pošto suđenje počinje tek sa glavnom raspravom gde je jasno propisano kada se javnost može isključiti.³¹

Na ročište se pozivaju javni tužilac, osumnjičeni i branilac, ako ga osumnjičeni ima. U pozivu za ročište pozvano se lice upozorava da nedolazak na ročište kada su uredno pozvani nema suspendivno dejstvo i nije prepreka da se ročište održi bez njega. U slučaju kada ne postoji uredna dostava pozvanih lica, ročište se odlaže za 15 dana. Ako se poziv nije mogao uručiti osumnjičenom zbog promene adrese, ročište se može održati u njegovom odsustvu uzimajući u obzir činjenicu da se osumnjičeni prilikom prvog ispitivanja od strane javnog tužioca (čl. 302. stav 2. ZKP) upozorava da je dužan da se odazove pozivu i odmah najavi promenu adrese ili nameru da promeni prebivalište ili boravište (čl. 205. stav 2. ZKP).

Javni tužilac na samom početku ročišta, ukratko iznosi rezultate istražnog postupka i dokaze na koje bazira optužnicu i koje opravdavaju njeno podizanje. Nakon toga, reč dobija odbrana, pa osumnjičeni i njegov branilac

30 Član 102. Ustav Republike Makedonije propisuje da je rasprava pred sudovima i izricanje presude javni, a da se javnost može isključiti u slučajevima utvrđenim zakonom.

31 Odredbom člana 354. ZKP javnost se može isključiti od otvaranja zasedanja pa do završetka glavne rasprave, veće može, po službenoj dužnosti ili na predlog stranke ili oštećenog, da isključi javnost samo za deo glavne rasprave ili za celu glavnu raspravu, ako je to potrebno radi: zaštite interesa nacionalne bezbednosti; čuvanje javnog reda; zaštite privatnog života optuženog, svedoka ili oštećenog; zaštite bezbednosti svedoka ili žrtve i/ili zaštite interesa maloletnika.

dobijaju mogućnost da obrazlože tvrdnje iznesene u prigovoru, a u slučaju kada prigovor nije bio podnesen, oni mogu ukazati na dokaze koji idu u prilog osumnjičenom, na moguće propuste u toku istražnog postupka ili nezakonito pribavljenih dokaza, precizirajući u kojem delu osporavaju optužnicu. Svaka stranka i branilac mogu uzvratiti na tvrdnje suprotne strane samo jedanput.

Nije isključena mogućnost da na samom ročištu osumnjičeni u prisustvu svoj branioca da izjavu o priznanju krivice. Ukoliko se ovo dogodi, ročište se produžava prema odredbi člana 334. ZKP koji se odnosi na tok posebnog ročišta kada postoji izjava o priznanju krivice.

Sudija, odnosno veće za ocenu optužnice odlučuje kada će biti ubeden da može doneti odluku o osnovanosti optužnice i onda proglašava da je ročište završeno.

5.4. Ročište o ocenu optužnice kada postoji izjava o priznanju krivice

Ovo se ročište održava samo u slučaju kada je osumnjičeni podneo izjavu o priznanju krivice nakon prijema optužnice ili je ovakvu izjavu dao tokom ročišta za ocenu optužnice. Izjava o priznanju krivice se može odnositi na sva ili samo na neka krivična dela sadržana u optužnici. Zadatak je sudije, odnosno veća da prvo proveri da li je data izjava o priznanju krivice dobrovoljna, da li je osumnjičeni svestan posledica koje se nadovezuju na prihvaćenu izjavu o priznanju krivice i to kao u odnosu na krivičnu sankciju, tako i u odnosu na imovno-pravni zahtev oštećenog. Nakon toga sud je dužan utvrditi da li je izjava u korelaciju sa dostupnim dokazima vezanih za krivicu osumnjičenog kako bi bio siguran da osumnjičeni ne štiti nekoga datom izjavom, da nije ona data zbog ucene, zablude, iznude, neke obećane nagrade i sl. Ako sud prihvati izjavu koja je podnesena u pisanoj formi, ona se spaja sa zapisnikom, a ako je izjava data u toku ročišta za ocenu optužnice, njezin se sadržaj upisuje u zapisnik. Nakon prihvaćanje izjave osumnjičenog, ako javni tužilac pokaže spremnost da pristupi sporazumevanju (prema odredbi čl. 483-490. ZKP) onda se ročište odlaže za 15 dana. U toku tih 15 dana stranke se trebaju sporazumeti i podneti sudu predlog-sporazum. Ako je izjava prihvaćena, ali se javni tužilac ne želi sporazumevati, onda se izjava i deo zapisnika isključuje od spisa predmeta i oni se ne mogu koristiti kao dokaz u daljem toku krivičnog postupka. Isto se postupa sa izjavom i zapisnikom, ako sud ne prihvati izjavu osumnjičenog, odnosno ako je sporazumevanje ostalo neuspešno. U ovom se slučaju ročište o oceni optužnice kada postoji izjava o priznanju krivice transformiše u klasično ročište o oceni optužnice.

Ako je sporazumevanje bilo uspešno i stranke potpišu predlog-sporazum sa svim elementima utvrđenim u članu 485. ZKP, sudija odnosno veće za ocenu optužnice dužno je da pristupi oceni podnesenog predlog-sporazuma.

Ako se predlog-sporazum prihvati, sudija, odnosno veće za ocenu optužnice donosi osuđujuću presudu. Ako se predlog-sporazum oceni kao neprihvatljiv, sudija, odnosno veće za ocenu optužnice donosi rešenje za odbijanje predlog-sporazuma, koje se ne može obžaliti, i postupanje produžava prema odredbi za klasično ročište za ocenu optužnice. Odbijeni se predlog-sporazum zajedno sa delom zapisnika i datom izjavom o priznanju krivice izdvajaju iz spis predmeta i ne mogu se koristiti kao dokaz u daljem toku krivičnog postupka.

6. Odluke suda nakon ocenjivanja optužnice

Optužnica se ocenjuje u odnosu na sva krivična dela sadržana u njoj, a ako je deo optužnice bio predmet sporazumevanja i predlog-sporazum je bio prihvaćen, ocenjuje se onaj deo optužnice koji nije bio obuhvaćen sporazumevanjem.

Osnovanost optužnice ceni se uzimajući u obzir tvrdnje iznete u prigovoru (dokaze u prilogu prigovora), spis predmeta i dokaza dostavljenih u prilogu optužnice.

Sudija, odnosno veće može doneti jednu od sledećih odluka:

- *Rešenje o izdvajanju spisa* – kada se na predlog stranke ili po službenoj dužnosti utvrdi da u spisima postoje dokazi koji su pribavljeni na protivzakonit način prema stavu 2. člana 12. ZKP.³² Izdvajanje nevalidnih dokaza se još može nazvati suđenje za zakonitost dokaza u fazi kotrole optužbe pošto se onemogućava da ovi dokazi budu uzeti u obzir tokom dokaznog postupka na glavnoj raspravi. Rešenje o izdvajanju nezakonitih dokaza može se obžaliti i po žalbi odlučuje veće višeg suda;
- *Rešenje o delimičnom odobravanju optužnice* – kada se optužnica oceni kao osnovana samo u odnosu na neka krivična dela sadržana u njoj ili u odnosu na nekog osumnjičenog, onda se jednovremeno donosi i Rešenje o razdvajanju postupka za krivično delo ili osumnjičenog u odnosu na koji je optužnica odobrena. Ovo rešenje mora sadržati obrazloženje kojim se ne sme prejudicirati krajni ishod postupka. Kada je doneto ovakvo rešenje, optužnica se vraća javnom tužiocu koji je dužan da u roku od 15 dana podnese novu optužnicu prema rešenju o delimičnom odobravanju prethodno podnete optužnice. Optužnica sa reduciranim sadržajem ne podleže naknadnom odobravanju;
- *Rešenje o odobravanju optužnice u celini*, koje se ne može obžaliti – ovo rešenje mora sadržati obrazloženje kojim se ne sme prejudicirati krajni ishod postupka;

32 Koji glasi: „Dokaze pribavljene na nezakoniti način ili putem povrede sloboda i prava utvrđenim Ustavom Republike Makedonije, zakonom ili međunarodnim dogovorom, kao i dokazi koji potiču od njih, ne mogu se koristiti i na njih se ne može zasnivati sudska odluka.

- *Rešenje o odbijanje optužnice kao neosnovanu* – sud može doneti kada utvrdi da postoji neki od sledećih razloga: 1) delo koje je predmet optužnice nije krivično delo; 2) postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, a ne postoji mogućnost za izricanje mera bezbednosti; 3) nema zahtev ovlašćenog tužioca, predlog oštećenog za gonjenje ili odobrenje državnog organa, kada je ovaj utvrđen zakonom ili postoje razlozi koji isključuju mogućnost za krivično gonjenje; 4) ne postoje dovoljni dokazi u prilog optužnice na osnovu kojih se može doneti osuđujuća presuda. Na ovo se rešenje može žaliti javni tužilac i za žalbu je nadležno veće višeg suda;
- *Klauzula o odobravanju optužnice* - optužnica se zaverava sa klauzulom o odobravanju (u obliku štembila) u slučaju kada nije podnesen prigovor, nema izjave o priznanju krivice, a sudija odnosno veće nije utvrdilo potrebu da zakazuje ročište za ocenu optužnice, niti je doneo rešenje da je optužnica neosnovana.

Treba se posebno posvetiti pažnja na pitanje *(ne)vezanosti suda pravnom kvalifikacijom* navedenom u optužnici. Ovo se pitanje nameće kako prilikom ocene optužnice, tako i prilikom donošenje presude. Prema dosadašnjim pravilima sud nije bio vezan za pravnu kvalifikaciju navedenu u optužnici i mogao je menjati kvalifikaciju u presudi, obzirom da se objektivni identitet presude i optužnice ogledao u opisu krivičnoga dela. Pravna je kvalifikacija bila izvan okvira objektivnog identiteta.³³ Ostvareni ovakvom tradicijom, svojstvena za krivični postupak gde sud vodi istragu i ima dokaznu inicijativa (sudski paternalizam), u makedonskom (slično i u regionalnim) kazneno procesnim zakonima ostala je nevezanost suda za pravnu kvalifikaciju. Autor ovih redova smatra da je ovo velika greška. Naime, sud mora biti vezan za pravnu kvalifikaciju navedenu u optužnici pošto javni tužilac vodi istragu i on najbolje zna o kojem je krivičnom delo reč. Ako se dozvoli da sud menja pravnu kvalifikaciju pojavljuje se dupli problem: prvo, ovakvim se ovlašćenjem sud meša u rad tužioca i može mu ugroziti teoriju slučaja obzirom da tužilac predlaže svedoke i nastoji dokazati ono što je naveo u optužnici; drugo, ovakvim ovlašćenjem sud minira odbranu koja je preuzela istražnje radnje i predlagala dokaze imajući u vidu sadržaj i kvalifikaciju sadržanu u optužnici. Neophodno je da se u sledećoj noveli ZKP napusti ovlašćenje suda da koregira pravnu kvalifikaciju, već sud mora biti vezan za onu kvalifikaciju koju je dao tužilac. Ovaj je problem veći u skraćenom postupku, gde prema odredbi čl. 471. ZKP pravna kvalifikacija nije obavezni element optužnog predloga, pa proizlazi da će pravnu kvalifikaciju određivati jedino sud. I ova se odredba mora dopuniti kako bi pravna kvalifikacija postala obavezni deo optužnog predloga.

33 Vasiljević, op. cit., str. 420-421.

7. Stupanje optužnice u pravnu snagu i upućivanje na suđenje

Optužnica stupa u pravnu snagu na dva načina:

- donošenjem rešenja o odobravanju optužnice,
- upisivanjem klauzule o odobravanju optužnice na samoj optužnici.

Nakon ulaska optužnice u pravnu snagu, sudija odnosno veće za ocenu optužnice dužno je da selektira spis predmeta i da uputi na suđenje samo neke spise. Ovo je rešenje rezultat nastojanja da se ograniči upoznavanje sudećeg sudije sa čitavim dokazima prikupljenim u istrazi tužioca i branioca, a s ciljem da sudeći sudija ne dobije prethodna saznanja u vezi iskaza svedoka prikupljenih u istrazi, već da čuje njihov iskaz premijerno na samoj glavnoj raspravi.

S tim u vezi, sudija odnosno veće za ocenu optužnice šalje sudećem sudiji sledeće spise:

- Optužnicu (sa upisanom klauzulom ako nije održano ročište),
- Rešenje o njenom odobravanju (ako nije upisana klauzula),
- Liste dokaza koje su stranke dostavile,
- Materijalne dokaze.

Sve ostalo (zapisnici, snimci i sl.) sudija, odnosno veće je dužno da vrati strankama.

Ova je odredba rezultat sagledanih nedostataka u prethodnom sistemu gde je uticaj istrage na glavni pretres bio neverovatno velik. Naime, sudija koji je vodio glavni pretres dobivao je ceo spis predmeta i sve dokaze, materijalne i verbalne, koji su bili izvedeni tokom istražnog postupka. Ovakvim se postupanjem ugrožavala njegova nepristrasnost, on je bio „inficiran“ stanovištem o krivici još pre početka glavnog pretresa, a u funkciji njegove pripreme za uspešno vođenje glavnog pretresa. Ispostavilo se u praksi, da je osuda pitanje vremena, a ne pitanje uspešnosti odbrane u toku glavnog pretresa. Naročito uzimajući u obzir činjenicu da se svedoku predočavao iskaz iz istrage pa su izjave iz istrage bile osnov za donošenje presude. Ova je praksa umanjila značaj glavnog pretresa kao ključnog stadijuma krivičnog postupka i akcentirao značaj istrage.

Novim rešenjem, zakonodavac nastoji onemogućiti da se sudeći sudija upozna sa izjavama svedoka i veštaka pre početka glavne rasprave, kako bi mogao kroz direktno i unakrsno ispitivanje steći utisak o dokazanosti i istinitosti pravno-relevantnih činjenica. Ovim se rešenjem naglašava značaj glavne rasprave kao jedini stadijum gde se izvode dokazi koji su bili prikupljeni tokom istražnog postupka. Upravo zbog ove odredbe i ovake distinkcije mogućnosti uvida u prikupljeni dokazni materijal, postoji ograničenje da se sudija koji je ocenjivao optužnicu pojavi kao predsednik ili član veća koji vodi glavnu raspravu.

8. Zaključna razmatranja

Od svega iznesenog proizlazi da je makedonski zakonodavac akcentirao potrebu da se optužnica u redovnom postupku obavezno podvrgne kontroli pre nego što stupi u pravnu snagu.

Kontrola optužnice je prepreka da neosnovana optužnica dođe na glavnu raspravu. Obzirom na različite propisane krivične sankcije, nadležnost odlučivanja je inokosna ili kolegijalna.

Održavanje ročišta o oceni optužnice je fakultativno i zavisi od ocene sudije, odnosno veća. Situacija se razlikuje ako je odbrana dostavila ili izjavila spremnost da prizna krivicu. U ovakvom se slučaju obavezno održava ročište čiji je cilj uspešno sporazumevanje između tužioca, osumnjičenog i njenog branitelja.

Veoma je korisna odredba za upućivanje na suđenje prema kojoj se sudećem sudiji ograničava mogućnost uvida u sve spise predmeta, čime se naglašava uloga glavne rasprave kao stožernog stadijuma i konsekventno se poštuje načelo nepristrasnosti suda.

Ceo koncept kontrole optužnice je dobro postavljen, ali ipak se mogu dati neki predlozi za njegovo poboljšanje.

Prihvatajući koncept suverenosti javnog tužioca u toku istražnog postupka i nemogućnost da sudija za prethodni postupak u bilo kojem slučaju obustavi krivični postupak, kontrola optužnice je prerasla u posebni i veoma značajan stadijum krivičnog postupka. Sudija je nemoćan obustaviti postupak i kada prilikom ocene osnovanosti zahteva za određivanje neke procesne mere ili radnje ustanovi da ne postoji osnovana sumnja koja je legislativno bitni preduslov za početak istražnog postupka. Bilo je pokušaja u radnoj grupi koja je radila na tekstu ZKP, da sudija za prethodni postupak ima barem ograničenu kontrolu iznad krivičnog gonjenja i legaliteta u istrazi kada je to u prilogu zakonitosti i zaštiti ljudskih prava, ali su ona ostala bezuspešna. Naime, razilaženja su se pojavila u radnoj grupi koja je pripremala ZKP od 2010. godine pošto je jedan deo članova ove grupe (iz akademskih redova) smatrao da je korisno da sudija za prethodni postupak ima mogućnost obustaviti krivični postupak kada primi zahtev javnog tužioca za određivanje mere pritvora, a ustanovi da ne postoje dovoljno dokaza koji opravdavaju osnovanu sumnju da je osumnjičeni kriv i da je izvršio krivično delo za koje se tereti. Na žalost, ovakvo rešenje pritiskom praktičara (pre svega tužioca) nije postalo zakonodavni tekst i sada u praksi kad sudija za prethodni postupak postupajući po zahtevu o određivanju pritvora, utvrdi da ne postoji osnovana sumnja, on može samo odbaciti zahtev o određivanju pritvora, ali ne može uticati na činjenicu da krivični postupak produžava dalje, pošto je to isključiva odluka javnog tužioca.

Da bi stadijum optuživanja bio još brži i da bi se postigla nastojanja principa procesne ekonomije i štedenje resursa, korisno bi bilo da se u tekućoj reformi ZKP, nadležnost za određivanje mere obezbeđenja prisustva prebaci sa vanraspravnog veća na veće za ocenu optužnice. Ovim se rešenjem omogućava nesmetani rad manjih sudova i ubrzava se postupanje.

Potrebno je preispitati rešenje o nevezanosti suda sa pravnom kvalifikacijom sadržanom u optužnici iz razloga navedenih u ovaj rad kako bi se jačala uloga suda kao nezavisni arbitar i naglasila bi se podela procesnih funkcija.

9. Literatura

- Ivičević Karas E., Kos, D., Sudska kontrola optužnice, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 2/2011, str. 449-470.
- Đurđević, Z., Sudska kontrola državnoodvjetničkog kaznenog progona i istrage: poredbenopravni i ustavni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 1/2010, str. 7-174.
- Tripalo, D., Tijek kaznenog postupka – kontrola optužnice, rasprava, pravni lijekovi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2008, str. 729-751.
- Lažetić-Bužarovska, G., Misoski, B., Anastasova, V., Komparativno istraživanje na kontrola na obvinienieto vo sporedbenoto pravo, MRKK, br. 2-2008.
- Krapac, D., Kambovski, V., Kalajdziev, G., Bužarovska, G., Strategija za reforma na krivičnoto zakonodavstvo, Ministersto za pravda na RM, juni 2007.
- Đurđić, V., Krivično procesno pravo, Poseban deo, Niš, 2006.
- Radulović, D., Krivično procesno pravo, Podgorica, 2002.
- Vasiljević, T., Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1981.
- Marina, P., Matovski, N., Krivična postupka, skripta, Savremena administracija, Beograd, 1972.
- Tomašević, Krapac, Gluščić, Kazneno procesno pravo, Udžbenik za visoke škole, Narodne novine, Zagreb, 2005.
- Škulić, M., Krivično procesno pravo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2010.
- Matovski, Lažetić-Bužarovska, Kalajdziev, Kazneno procesno pravo, Vtoro izmeneto i dopolneto izdanje, Skopje, 2011.
- Kalajdziev, G., Vitlarov, T., Trombeva, M., Ilić, D., Krstevska, K., Preureduvanje na prethodnata postupka vo Republika Makedonija, MRKK, br. 2-3, 2008, str. 79-120.

- Thomas Weigend, Germany, u Criminal procedure, A worldwide study, Secon edition, Carolina Academic Press, 2007.
- Marina, P., Komenta na Zakonot za krivičnata postapka, Kultura, Skopje, 1978.
- J.Doak, C.McGourlay, Criminal evidence in context, Second edition, Routledge-Cavendish, London and New York, 2009, str. 57-58.
- Kambovski, V., Krivičen zakonik – integralen tekst, JP Služben Vesnik na RM, Skopje, 2009.
- Talijanski kazneni postupak, red. B. Pavišić, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2002.

*

*

*

Prof. dr Gordana LAŽETIĆ-BUŽAROVSKA

*INDICTMENT IN THE CRIMINAL PROCEDURE
(LEGAL SOLUTIONS AND PRACTICAL EXPERIENCE IN THEIR
IMPLEMENTATION IN CRIMINAL PROCEDURE CODE IN
MACEDONIA)*

The article deals with new concept for control of indictment during regular criminal procedure according Code of criminal procedure that started with implementation since December 2014. The author gives short overview of the articles with additional explanations and interpretation. There is really very short term of implementation so that the practice can not be analyzed yet.

According new concept, the control of indictment by the court is separate phase of criminal procedure with all necessary prerogatives, such as, special authority for deciding given to the single judge or council of three professional judges, hearing for assessment of the indictment, the right to defense to file an objection, admission of guilt and submitting a list of evidence that the defense proposes to carry out during the main trial, decision on approval of the indictment and referral for trial.

This is the first stage of the proceedings when the court decides whether criminal procedure will continue or not, whether the charges meet the conditions required for main hearing, if the evidence gives grounds to believe that the prosecution theory of case will be confirmed. Such a concept was necessary having in mind the new role of the public prosecutor as dominus litis in the investigation procedure. So, during the investigation the court decides only upon individual procedural actions (detention, special investigative measures, searched etc.) and there is no chance for the judge of pretrial procedure to influence upon the course of the proceedings.

Referral for trial is very important issue since the judge that carry out the main hearing does not possess all evidences gathered during the investigation procedure so there is no chance for endangering expectations for the judge to be impartial and independent arbitrator.

Key words: *indictment, control of indictment, public prosecutor, single-judge or council for control of indictment, guilty plea, plea bargaining.*